

Jens Baggesen, *Labyrinten eller Reise gennem Tydskland, Schweiz og Frankerig 1-2. Tekstudgivelse, efterskrift og noter ved Henrik Blicher* (København: Det danske Sprog- og Litteraturselskab/Gyldendal, 2016). 422 + 460 pp.

Marianne Stidsen, Københavns Universitet

”Enhver Menneskelig Rytter rider igiennem Verden paa sin særegne Kiephest; og man tager mærkelig Feil om man troer, at han, naar det falder ham ind at reise udenlands, lader den staae hiemme.” (bd. 1, s. 20)

Sådan lyder det i forerindringen til forfatteren Jens Baggesens (1764-1826) rejseroman *Labyrinten*, oprindeligt udgivet i to dele i 1792-93. Bedre karakteristik kan man ikke få af dette værk, som hører til de kunstnerisk mest vellykkede skønlitterære prosaværker i dansk litteratur i 1700-tallet, ved siden af Ludvig Holbergs *Niels Klims underjordiske Reise* fra 1741 (som Jens Baggesen i øvrigt oversatte fra latin til dansk i 1789) og Johannes Ewalds *Levnet og Meeninger* fra 1774-78. Men selvom der for så vidt findes flere paralleller mellem især Baggesens værk og Ewalds, har Baggesen formodentlig ikke været inspireret af Ewalds prosaværk, eftersom *Levnet og Meeninger* først udkom i 1804-08, altså over ti år efter *Labyrinten*. Snarere er sagen, at begge forfattere er inspireret af den nye følsomhed, som præger det sene 1700-tal med afsæt i både engelsk og – for Baggesens vedkommende – fransk litteratur og filosofi.

Med Henrik Blichers tekstkritiske udgivelse af *Labyrinten* i regi af Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs klassiker serie får vi for første gang siden originalens fremkomst den komplette, ubeskårne tekst om Baggesens storstilede rejse ned

<https://doi.org/10.7557/4.5802>

Copyright: © 2021 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

gennem Europa i revolutionsåret 1789 i hænde – også selvom Baggesen ikke når så langt i skildringen, som undertitlen stiller i udsigt (de planlagte to følgende bind om turen gennem Schweiz og Frankrig kom aldrig, andet end i stærkt bearbejdet note- og fragmentform ved Baggesens to sønner). Oven i købet er det hele forsynet med noter, som tilsammen fylder så meget som to tredjedele af Baggesens egen tekst, og som viser et filologisk og litteraturhistorisk og formidlingsmæssigt arbejde af absolut højeste karat. Med rette er udgaven derfor også blevet hyldet i de mange anmeldelser, den fik i den danske dagspresse, hvor flere af anmelderne måtte frem med udsøgte lovord både for det grundige, kompetente udgivelsesarbejde, som lå bag, og for selve den mageløse fortælling, som ligger til grund for det, som er dets essens.

Hvad kan den så, den ny udgivelse, også set med almindelige litteratur- og 1700-talsinteresserede læserøjne?

For det første er der de hidtil udeladte stykker. Der er både tillægget til forerindringen, passagerne om operaen *Holger Danske*, hvor tekstforfatteren Baggesen havnede i nationalistisk krydsild – et tidsbundet stof, som noterne er med til at gøre forståeligt for en nutidig læser. Måske mest interessante er dog de nu inkluderede passager, som peger ind i 1700-tallets kulturelle og filosofiske diskussion om oplysning, fornuft og frihedsrettigheder. Dem finder man fx i form af kritiske betragtninger over uciviliserede, barbariske straffemetoder som galgehængning i etager, muligvis efter stand. Samt i form af et højstemt digt i frie rytmer om den franske revolution, som på tidspunktet for udgivelsen af bind 2 havde taget en makaber drejning med henrettelsen af Ludvig XVI. Jens Baggesen forsøger her, med Blichers ord i efterskriftet, ”at pejle ’Humaniteten’, hvorved han forstår ’Hovedets Oplysning og (...) Hiertets Opvarmelse’.” I tidligere udgaver – så som Torben Brostrøms fra 1965, der var tænkt som en folkelig bestseller, som ud over at gøre værket klassikeregnet skulle trække det væk fra det ’forstandstørre’ 1700-tal og hen imod den mere følelsesbaserede, sanselige romantik, således at det kunne ses som en forløber for den modernisme, Torben Brostrøm selv havde store aktier i lanceringen af i 1960’erne – er sådanne passager skåret fra. Men i dag, hvor netop oplysningens grundideer har fået ny betydning og relevans, i og med øgningen af presset mod den moderne, borgerligt-liberale kultur, de er fundament for, forekommer de nok så relevante.

Herudover er der som sagt det fyldige noteapparat i punktform med gennemkompetente tekstkommentarer og det uhyre velkrevne, letløbende og informative efterskrift. Ikke mindst det sidste repræsenterer en sjældent lykkelig forening af lærd scholarship og mundret formidlingsevne.

Endelig er der tale om et smukt – om end ikke prangende – stykke boghåndværk, med original stavemåde og tegnsætning og alle de tekstkritiske informatio-

ner, man med rette kan forvente, som her overrækkes den nutidige læser såvel som fremtidige læsergenerationer. Værket er, som resten af klassikerserien, med germanisten Christian Bennes ord i *Danske Studier* fra 2018, ikke overdådigt udstyret, men produceret med finesse. Trykt på kvalitetspapir og indbundet på et rigtigt bogbinderi. Der er brugt simpel papkarton til bogomslaget, i en lysegrøn farve, og begge bind indeholder to tekstile bogmærker i forskellige farver. Smudsomslaget fremstår i et elegant monokromt design, der udstråler tidløshed, med en litografi af forfatteren udenpå, der, når man piller papiret af, bliver til en hel plakat. Og indeni finder man selvfølgelig også alle de gode gamle højdepunkter fra tidligere udgaver: Indledningskapitlet om jagten på et pas, kapitlet om at laksere (en slags humoristisk-latrineret modsvar til naturretten – som tilmed nævnes direkte – der i denne udgave lader sig læse som kontrast til galgekapitlet, idet alle er nødt til det, både høj og lav), kapitlet om det kvalmende fede og overdådige Vierlande (der igen skal læses i kontrast til mesterstykket om den herligt gølge Lüneburger Heide), besøget i jødeghettoen i Frankfurt, katedralbestigelsen i Strasbourg osv. Til overmål indgår der tillige i den nye udgave tre mindre forprøver på *Labyrinten*, trykt i tidsskriftet *Minerva* i 1792, som 'lokkemad' for publikum, og her for første gang genoptrykt i sammenhæng med det værk, der endte med at komme ud af det.

Når *Labyrinten* er værd at stifte bekendtskab med i dag – eller genlæse i sin uforkortede udgave – skyldes det dog stadig først og fremmest den pointe, som også ligger indlejret i det indledende citat fra romanen, nemlig at man her i sin spæde form møder et konkret eksempel på det frie, autonome individ, som er og bliver 1700-tallets ideal og vigtigste arv til verden. I en tid, hvor der er kommet så stærkt fokus på at detronisere og destabilisere dette frie, autonome individ – også i den forskning, som bedrives i dets glansperiode, 1700-tallet – er det i sig selv opløftende for den, der holder af modernitet og frihedsrettigheder, at blive mindet om, hvor stor en landvinding det var for menneskeheden, politisk, socialt, økonomisk og kulturelt, at få sat dette frie, selvberørende individ på landkortet. Ligeså stor en landvinding – mindst – som de økonomiske og teknologiske kvantespring fremad, der skete i perioden. Hos Kant – og andre 1700-tals-filosoffer – møder vi dette individ i dets abstrakte, idealiserede udgave. Hos Baggesen møder vi det i dets helt konkrete, erfaringsnære, fænomenologiske udgave – med de dunkle skyggesider og selvmodsigelser det indebærer – på en måde, der peger direkte frem mod romantikken i det 19. og modernismen i det 20. og – hvem ved – måske mod en eventuelt kommende nyhumanisme i det 21. århundredes udprægede antihumanistiske eller posthumanistiske kulturklima. Og hvad mere er: Vi møder et selvberørende individ, som synger med sit eget næb.

For til syvende og sidst er den vigtigste grund til at genlæse Baggesens værk det kunstneriske. Hans prosa er så spillevende, så frisk og så underholdende og tempofyldt, at man indimellem fuldkommen kommer til at glemme, hvornår teksten er skrevet. Gennem sin højst personlige, unikke stil og sprogtone formår Baggesen at tale hen over århundrederne og lige ind i hjertet og sanserne og følelserne på os i dag. Ligesom han formår at inspirere forfattere helt frem til nutiden. Det er netop noget, kunsten kan, når den er bedst. Samtidig med, at den kan give os en fornemmelse af det, som er helt fremmed, helt anderledes, helt forskelligt fra i dag.

Baggesens kæphest galopperer altså igen for fuld udblæsning – og det i storform.